

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЗАҢНАМА ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ АҚПАРАТ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ЖАРШЫСЫ
ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛЫ
ISSN 2788-5283
eISSN 2788-5291
TOM 81, НӨМІРІ 1(2026), 292-301.

ӘОЖ 347.411
FTAMP 10.21.61
DOI 10.52026/2788-5291_2026_81_1_292
Ғылыми мақала

© Е.Т. Нұрмағанбет^{1*}, М.К. Накишева², А.Д. Молдағалиева³, 2026

^{1,2,3} Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау, Қазақстан
(e-mail: ¹yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz; ²makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz; ³aigerim.moldagaliyeva@yu.edu.kz)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЭЛЕКТРОНДЫҚ АҚШАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ: ҚАРЖЫ СЕКТОРЫН ЦИФРЛАНДЫРУ КОНТЕКСТІНДЕГІ СЫН-ҚАТЕРЛЕР, ТӘУЕКЕЛДЕР ЖӘНЕ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Аннотация. «Электрондық ақша» институтын құқықтық қамтамасыз ету тақырыбын қарау цифрландыруды дамыту және электрондық төлемдерді жүзеге асыру және оларды реттеу жүйелерін қолдану саласындағы жаңа технологиялардың пайда болуы тұрғысынан ұлттық заңнама ережелерінің мазмұны мен қолданылуын зерделеуге бағытталған. Электрондық ақшаны енгізу АҚШ пен Еуропада халықаралық төлем жүйесін әзірлеу негізінде мүмкін болды. Зерттелетін институттың мазмұны ақшалай міндеттеме ретінде, төлем құралы ретінде, сондай-ақ басқа аспектілерде осы саладағы отандық және шетелдік зерттеушілердің идеялары негізінде қарастырылады. Мақала авторлары электрондық ақшаны қолма-қол ақшасыз ақшаның ерекше түрі ретінде анықтауға қатысты пікірді қолдайды, соның негізінде электрондық ақшаның мазмұны оларды пайдалану салаларының кеңеюіне байланысты көлемді болады. Жұмыста электрондық ақшамен жүргізілетін операциялар санының тұрақты өсуін дәлелдейтін статистикалық материалдар келтірілген. Бұл цифрландырудың, ақпараттық технологиялардың дамуына байланысты, ол қазіргі уақытта қауіпсіздік шараларын қалыптастыру және қабылдау арқылы уақтылы әрекет етуді талап етеді. Электрондық ақшаны пайдалану процесіне қатысушыларды анықтауға қатысты мәселе де өзекті болып табылады, атап айтқанда, бұл электрондық ақша эмитенттеріне қатысты. Бұл электрондық ақшаны шығарудың заңдылығын және оларға деген сенімді анықтайды. Авторлар электрондық ақша эмитентін айқындау бөлігінде мемлекеттердің халықаралық тәжірибесін, сондай-ақ ұлттық заңнаманың ережелерін және осы мәселе бойынша қазіргі кездегі жай-күйін келтіреді. Мақалада әртүрлі нормативтік құқықтық актілердің бір-біріне сәйкессіздіктері мен түсініксіздіктерді анықтау мақсатында заңнаманың ережелеріне талдау жасалады, сондай-ақ олардың мүмкіндіктерін кеңейту үшін электрондық ақшаны қолдану жолдары ұсынылады. Зерттелетін институтты пайдалануды дамыту перспективаларының ішінде қатысушылар мен электрондық ақшаны қолдану аясын кеңейту, сондай-ақ сенімді қауіпсіздік шараларын қалыптастыру арқылы деректерді қорғау тетігін жетілдіру айқындалады.

Түйінді сөздер: электрондық ақша; қолма-қол ақшасыз ақша; эмитент; электрондық төлем жүйелері; қолдану; цифрландыру.

Кіріспе

Электрондық ақшаның пайда болуын қолма-қол ақша айналымын азайту қажеттілігі туындағандығымен түсіндіруге болады. Қазіргі уақытта бұл электрондық ақша және депозиттік шоттардағы қозғалыс арқылы мүмкін болады. Ақша аударымдары алғаш рет АҚШ-та телеграф арқылы, содан кейін төлем чектері арқылы мүмкін болды, ол кейіннен Еуропа елдеріне таралды.

Электрондық ақшаны енгізу АҚШ-тағы eCash халықаралық төлем жүйесінің дамуымен байланысты болды,

сонымен қатар Еуропада ұялы телефон арқылы төлем жасауға мүмкіндік беретін PhonePaid жүйесі енгізілді [1, с.152]. «Электрондық ақша» ұғымы алғаш рет 2000/46/ЕО Директивасында анықталды, онда банктік емес институттардың электрондық ақша эмиссиясы бойынша қызметті лицензиялау және мемлекет осы қызметті бақылау қажеттілігі туралы ереже белгіленді. 2009 жылы Еуропалық Парламент пен кеңестің №2009/110/СЕ директивасы қабылданды, ол «электрондық ақша» институтын бұрынғы Директивамен бірдей анық-

* хат-хабарларға арналған автор. E-mail: yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz.

тайды - бұл электрондық тасымалдағышта электрондық нысанда айқындалған, кез-келген азаматтық-құқықтық қатынастар субъектілерінің ақшасы ретінде қабылданатын, өзінің эмитентінің қарызы ретінде әрекет ететін ақша бірлігі. Сондай-ақ, №2007/64/СЕ директивасының 4-бабына сәйкес төлем операцияларында қолданылатын ақша массасына балама болып табылады [2, 12 б.].

Материалдар мен әдістер

Жұмыста электрондық ақшаны құқықтық қамтамасыз ету саласындағы қазақстандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері қолданылды. Сонымен қатар, елде электронды ақшамен түрлі операцияларды жүргізуге қатысты статистикалық материалдар келтірілген.

Мақаланың тақырыбын зерттеу кезінде жалпы ғылыми, ресми-құқықтық, талдау және синтез, сондай-ақ салыстырмалы құқықтық әдістер әдіснамалық негізді құрайды. «Электрондық ақша» институтын зерттеуге арналған материалдарды зерделеу, оның құқықтық мазмұнын анықтау нәтижесінде әр түрлі зерттеушілердің пікіріне ерекше назар аударылды.

Бұл жұмыстың мақсаты электрондық ақшаны құқықтық қамтамасыз етудің әр түрлі аспектілерін қарастыру, тиісті ережелерді талдау және оны дамыту үшін ұлттық заңнамаға ұсыныстар беру болып табылады.

Талқылау

Ғылыми ортада электронды ақшаның қолма-қол ақшасыз ақшаға ұқсастығы байқалады. С.К. Идрышеваның пікірінше, бұл институттар «денесіз» мүлік болып табылады, мұнда құқықтық қатынастар субъектілері іс-әрекетте ұқсас: электрондық ақша иесі және банк шотының иесі эмитент пен оператормен [3, с. 74]. Электрондық ақшаның негізгі айырмашылығы, М.А.Коростылев бойынша, құқықтық реттеудің әр түрлі көздерінде, зерттелетін құқықтық қатынастардағы тараптардың құқықтары мен міндеттерінің мазмұнында, олардың мақсатын төлем құралы ретінде анықтайды [4, с. 18]. В.С. Лоцилин электрондық ақшаны қолма-қол ақшасыз ақшадан электрондық ақшаны қолдану кезіндегі ақшалай міндеттемелердің тәртібі мен орын-

далуына айырмашылық ретінде көрсетеді [5, с.9]. Ақшалай міндеттеме қайтарып алуға болмайтын электрондық ақша қаражатын аударған сәттен бастап орындалады. С.И. Шимонға сәйкес, зерттелетін институттың ерекшеліктерінің тізімі едәуір кең және мыналарды қамтиды:

- электрондық ақша эмитенті банк мекемесі бола алады, қолма – қол ақшасыз ақша бөлігінде - мемлекеттің орталық банкі;

- нақты ережелер мен қатаң белгіленген салаға сәйкес белгіленген электрондық ақша айналымына шектеу бар;

- электрондық ақша тиісті төлем жүйесі шегінде ғана қолданылады, сол түрдегі басқаларға ауысу мүмкіндігі жоқ;

- электрондық ақшаның меншік иесі оларды эмитентке өтеуге талап етуге құқылы. Электрондық ақшаны аудару кезінде алушы, сондай-ақ төлеуші эмитентке ақшалай талап ету құқығын алады;

- зерттелетін ақшаның материалдық құндылығына бұрын төленген қолма-қол және қолма-қол ақшасыз ақша кепілдік береді. Сонымен қатар, электрондық ақша сол арқылы өтеледі;

- электрондық ақша міндеттемелер бойынша түпкілікті есеп айырысуды жүзеге асыратын классикалық ақшаның бір түрі емес. Электрондық ақша айырбастау құралы ретінде әрекет етеді, ол электронды есеп айырысу жүйесінде қолданылғаннан кейін оларды классикалық, дәстүрлі ақшаға аударуға талап етеді [6].

Электрондық ақшаны қолма-қол ақшасыз есеп айырысу нысандарына, атап айтқанда банктік шот ашпай банктік аударымдарға жатқызу туралы зерттеушілердің пікірі бар. Бұл ретте төлем кезінде тек электрондық төлем құралдарын қолдана отырып билік ету құқығы іске асырылады.

«Электрондық ақша» институтының мазмұнына ғылыми көзқарастарды талдай отырып, оны келесідей анықтауға болады: банктік ақшалай міндеттеме, қолма-қол ақшасыз ақша нысандары, бағалы қағаздың баламасы, қолма-қол ақшаны ауыстыру, талап ету құқықтары немесе қолма-қол ақшаның ерекше түрі. Соңғы жағдайда қолма-қол ақшаның құнын анықтайтын шама; жинақтау, есеп айырысу құралы; айналым тәсілі; айырбастау сияқты белгілері бар [7]. Электрондық ақша – бұл қолма-қол емес және

қолма-қол ақшасыз, әлі де пайда болып жатқан ерекше ақша деген пікір бар.

Сонымен қатар, электронды ақшаны оны шығарған субъект бойынша жіктеу ұсынылады. Ф.С. Карагусов пен Б.К. Байшеваның айтуынша, елдің Ұлттық Банкінің шығарылымы қолма-қол ақша мен қолма-қол ақшасыз ақша сияқты пайдаланылуы мүмкін ұлттық валютаның баламасының эмиссиясы ретінде қарастырылуы мүмкін [8]. Ал эмитенттері екінші деңгейдегі банктер мен Ұлттық пошта операторы болып табылатын электрондық ақшаның мұндай қасиеттері болмайды, өйткені олардың қолдану аясы шектеулі және әмбебап төлем құралдарына жатпайды.

Ұлттық заңнама барлық аталған субъектілерді электронды ақшаны шығарушы ретінде қарастырады. «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Заң¹ бойынша электрондық ақша шығарушының ақшалай міндеттемесі болып табылады. Оларды пайдалану меншік иесінің азаматтық-құқықтық мәміленің басқа қатысушысына төлем жасау үшін беруімен сипатталады, онда соңғысы электрондық ақшаға меншік құқығын алады.

Бұл ереже зерттелетін объектіні меншік құқығымен берілетін материалдық объект ретінде анықтайды. Осы ереженің электрондық ақшаның мазмұнына сәйкестігін атап өту қажет. Соңғылары заттық-құқықтық емес, мазмұнның міндетті-құқықтық сипатына ие. Бұл ретте электрондық ақшамен төлеуді жүзеге асыру кезінде меншік иесі ақша форматындағы міндеттемелерді емес, осы ақшаны шығарған эмитентке қойылатын оларды өтеу талап ету құқығын аударуды жүзеге асырады. Дегенмен, электронды ақша әртүрлі өнімдерді сатып алу кезінде, тасымалдау қызметтері үшін және т. б. төлем құралы ретінде қолданылады.

Электрондық ақшаны пайдалану белгілі бір жүйенің шегінде жүзеге асырылады, оның әрекетіне оларды қолма-қол ақшасыз есеп айырысуларда қолданатын адамдар, жүйе операторы және осындай ақшаны шығаратын эмитент қатысады. Мысалы, Qiwi, PayPal, ЮMoney (бұрын-Яндекс. Ақша) және т.б. Қазіргі уақытта біздің елімізде 46

электрондық ақша жүйесі жұмыс істейді².

Мемлекет үшін электрондық ақша эмитентін айқындауға қатысты мәселе өзекті болып табылады. Мұның себебі, В.В.Казанцевтің пікірінше, электронды ақша орталық банктің емес, елдің төлем жүйесіне кіретін эмитенттің міндеттемелері болып табылады [9]. Бұл жағдайда электрондық ақшаны шығарудың заңдылығы және оларға деген сенім мәселесі қаралады, өйткені айналыс кезінде елден тыс жерде болуы мүмкін жеке тұлға шығарған және қамтамасыз еткен ақша бірлігінің баламасы қолданылады. Бұл ретте клиент мемлекет шығарған, қамтамасыз еткен және кепілдік берген ақшалай сомаларды ұсынады. Осыған байланысты мемлекетті ұлттық валютаны басқару мәселесі өзекті болып отыр, өйткені электрондық ақша заңсыз сатып алынған мүлікті заңды ету үшін қолданылуы мүмкін. Бұл мемлекетті электрондық ақшаны жетілдіру процесін қолдауға итермелемейді.

Әр түрлі елдерде электрондық ақша эмитентін анықтау мәселесі әр түрлі жолмен шешіледі. Бұл мәселені Еуроодақ электрондық ақша эмиссиясы бойынша өкілеттіктері бар кредиттік заңды тұлғалар жүйесін қалыптастыру жолымен шешті, бұл электрондық ақша институттары. Үндістан, Сингапур сияқты мемлекеттердің тәжірибесі ұлттық және коммерциялық банктер арқылы электронды ақша шығаруды көрсетеді. Гонконг депозитарий лицензиясы бар адамдарға электрондық ақша шығаруға рұқсат берді. Ресей Федерациясының заңнамасы коммерциялық емес заңды тұлғалар мен оператор лицензиясы бар банктерге эмиссия жүргізуге мүмкіндік береді.

Қазақстанның азаматтық заңнамасына сәйкес банктік емес ұйымдар эмитент бола алмайды, электрондық ақшаны шығаруды Ұлттық банк, екінші деңгейдегі банктер және Ұлттық пошта операторы жүзеге асырады. Банктік емес құрылымдар электрондық ақша жүйесінің операторлары бола алады. Бұл жүйелер эмитенттер санына қарай жіктеледі. Атап айтқанда, бір электрондық ақша шығарушының қатысуымен бір эмитенттік жүйе жұмыс істейді. Екі немесе одан

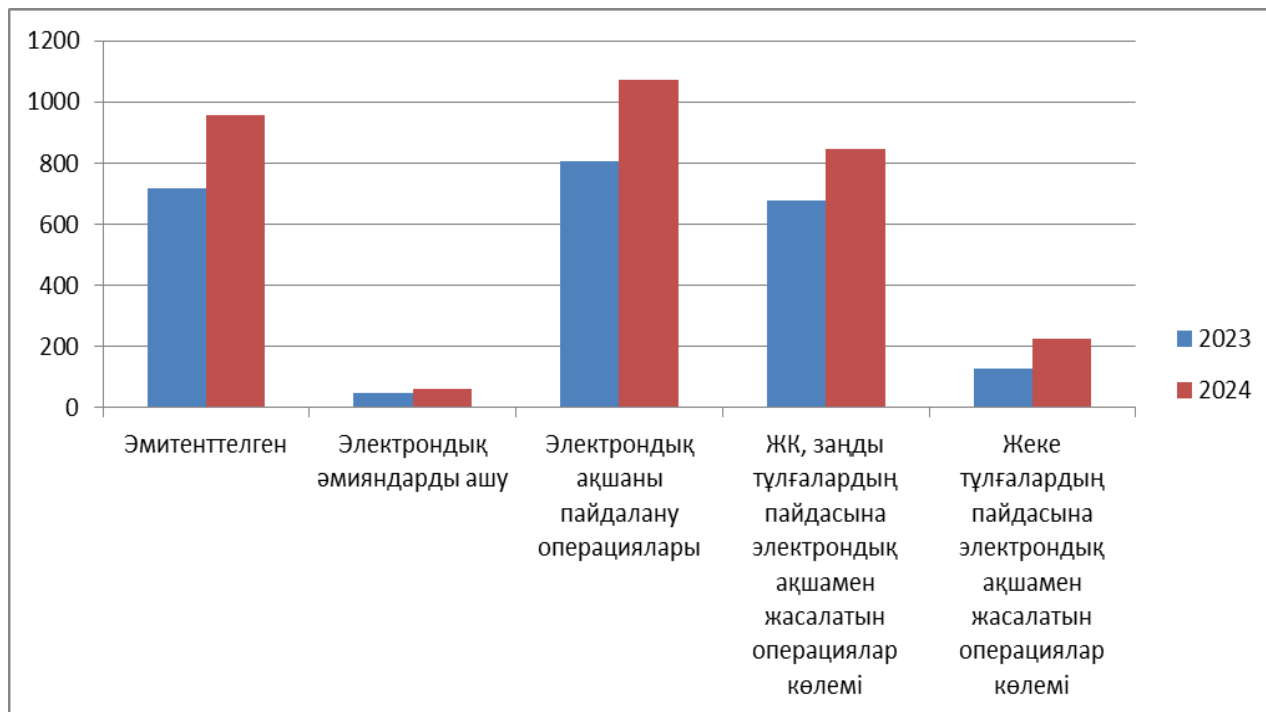
¹ Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 26 шілдедегі № 11-VI ҚРЗ «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Заңы // URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000011> (жүгінген күні: 25.02.2025).

² Электрондық ақша жүйелерінің тізімі. 25.01.2025 жағдай бойынша // URL: <https://nationalbank.kz/ru/news/sistemy-elektronnyh-deneg-kazahstana> (жүгінген күні: 25.02.2025).

да көп қатысқан кезде жүйе көп эмитентті болып табылады. Төлем қызметтерін жүзеге асыру кезінде эмитент жүйенің операторы бола алады.

Қазіргі уақытта қоғамдық қатынастардың зерттелетін саласында эми-

тенттер Ұлттық банктен басқа, екінші деңгейдегі жеті банк және «Қазпошта» Акционерлік қоғамы болып табылады³. Электрондық ақша жүйесінің операторы ретінде әрекет ететін төлем ұйымдарының саны қырық екі.

Сурет 1. Электрондық ақшамен операцияларды жүзеге асыру

Қазіргі уақытта электронды ақша операцияларының ұлғаюы байқалады. 1-суретке сәйкес, бұл динамика 2023 жылмен салыстырғанда 25 пайызға көп электронды ақша шығаруға қатысты көрсетілген. Бұдан басқа, электрондық әмияндар саны 77 пайызға өсті және осы аспектідегі жағдай 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 61 млн астам құрайды. Электрондық ақшаны қолдана отырып, мемлекет аумағында іске асырылған операциялар саны 26,1 пайызға өсті. Дәл осындай жағдай заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлерге қатысты жүргізілетін операцияларға да байқалды, яғни санның 20 пайызға өсуі және 846,8 млрд теңгені құрайды; жеке тұлғаларға қатысты – 226,6 млрд, 56 пайызға ұлғайды⁴.

Шектеулер қою бөлігінде электрондық ақшаны құқықтық реттеу дәстүрлі ақшаға ұқсас ережелерге ие. Атап

айтқанда, егер электрондық ақша мемлекеттік бюджеттен және/немесе мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорынан жіберілген жәрдемақылар, әлеуметтік төлемдер ретінде әрекет етсе, оларға тыйым салу, өндіріп алу және өзге де шектеулер салынбайды. Электрондық әмияндардағы бұл ақшаны, егер олардың мақсаты жәрдемақылар мен төлемдерді төлеуде болса, сондай-ақ электрондық әмияндардағы ақшаны жұмсауды тоқтата тұру мүмкін болмаса, қандай да бір жолмен шектеуге болмайды.

Зерттелетін объектіні мәжбүрлеп алып қоюға қатысты заңнамада ережелердің жоқтығына назар аудару қажет. Инкассалық өкімдерді пайдалану арқылы банктік шоттардағы ақша сомаларына қатысты нормалар белгіленді, электрондық әмияндарда электрондық ақшаға қатысты мұндай құқықтық реттеу жоқ. Электрондық ақша төлем құралы ретінде әрекет ететіндіктен және мен-

³ Электрондық ақша жүйелерінің тізімі. Қазақстанның электрондық ақша жүйелері. 30.05.2025 жағдай бойынша // URL: <https://www.nationalbank.kz/kz/news/sistemy-elektronnyh-deneg-kazahstana> (жүргінген күні: 25.02.2025).

⁴ 01.01.2025 жағдай бойынша // URL: <https://nationalbank.kz/ru/news/sistemy-elektronnyh-deneg-kazahstana> (жүргінген күні: 25.02.2025).

шікке берілуі мүмкін болғандықтан, меншік иелерінің міндеттемелері бойынша мәжбүрлеп өндіріп алу мүмкіндігі туралы мәселе туындайды.

Нәтижелер

Осылайша, электронды түрде ақшалай міндеттеме ретінде әрекет ете отырып, электронды ақша аударым үшін банктік шотқа немесе жүйенің операторына жіберілуі мүмкін. Оны жүзеге асыру үшін біз белгілі бір талапты енгізуді ұсынамыз. Бұл міндеттемені іске асыруды куәландыратын құжаттарды ұсыну болуы мүмкін. Біздің ойымызша, егер осы іс-әрекеттер азаматтық заңнамаға сәйкес келсе, осы жағдайда шарт еркіндігі қағидатын қолдануға болады.

Талаптарда⁵ электрондық ақшаны шетел валютасы түрінде қолдану мүмкіндігі анықталған, бұл да толық анық емес. Электрондық ақша төлем құралы, ақшалай міндеттеме болып табылады, бірақ оны банкноттар мен монеталар, банктік салымдар, бағалы қағаз түрінде көрсету мүмкін емес. Шын мәнінде, электрондық ақша талап ету құқығымен байланысты, сондықтан олармен есеп айырысуды валюталық операциялармен ұсыну мүмкін емес. Бұдан басқа, Талаптардың жоғарыда аталған ережесі «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Заңның нормасына⁶ қайшы келеді, ол электрондық ақшаның тек ұлттық валютада көрсетілуін нақты айқындайды.

Сондай-ақ, бір мемлекеттің электрондық төлем жүйесін пайдаланатын, басқа мемлекеттің қатысушысымен электрондық ақшамен, оның ішінде үшінші мемлекеттегі өндірілетін өнімді сату бойынша операцияларды жүзеге асыратын қатысушыларға қатысты салық салу мәселесіне назар аудару қажет. Осыған байланысты жүзеге асырылатын іс-әрекеттердің жеңілдігі салықтардың түрлерін және олар төленетін елді анықтауға мүмкіндік бермейді. Бұл ретте электрондық валютадағы табысты салық органдары осы ақша дәстүрлі валютаға айналмайынша салық салынатын табыс ретінде әрдайым қарастыра бермейді⁷. Салықтан

жалтару ауқымды құжаттамалық ресімдеуді жүргізудің мүмкін емес екендігіне, сондай-ақ банк ұйымдары тарапынан электрондық ақшаны беру мен қолдануға бақылаудың болмауына байланысты мүмкін болады.

Қазіргі уақытта электронды ақшаны қолдану, бұрын айтылғандай, олардың даму перспективалары сияқты артып келеді. Осыған байланысты электрондық ақшаны қолдану салаларының кеңеюін көрсетуге болады. Электрондық төлем жүйелерін белсенді пайдалану интернеттегі әр түрлі сауда алаңдары арқылы жүзеге асырылады, мұнда электрондық төлемдер жеке тұлғалар, жеке кәсіпкерлер және заңды тұлғалар арасында сатып алу үшін ғана емес, сонымен қатар заңды тұлғалар арасындағы міндеттемелерді орындауға қатысты жүзеге асырылады. Соңғысы өзара есеп айырысу процесін жеңілдетеді, бұл уақыт пен шығындарды азайтады. Осыған байланысты мемлекеттік, көлік қызметтерін, халықаралық аударымдарды төлеуді атауға болады. Бұл салалардың дамуы электронды ақшаны қолдануға сұраныстың артуымен байланысты.

Электрондық ақшаны қолдану және дамыту проблемаларының бірі деректерді қорғау және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады. Бұл кибершабуылдарды және жеке және басқа ақпаратты ұлғайту тұрғысынан объективті маңызды болады. Онлайн-форматта төлемдерді жүзеге асыру үшін бұл тәуекелдерді технологияларды дамыту және сенімді қауіпсіздік шараларын қалыптастыру арқылы жоюға болады [10]. Қазіргі уақытта олардың ішінде биометриялық деректерді, екі факторлы аутентификацияны, арнайы блокчейн шешімдерін қолдануды атауға болады [11]. Бұл электрондық төлем жүйелерін көбірек пайдаланушылар үшін тартымды етеді [12].

Қорытынды

Қазіргі уақытта электрондық ақша субъектілердің белгілі бір санатына қатысты қолданылады және негізінен біздің

⁵ 20 тармағы. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2016 жылғы 31 тамыздағы №202 «Қазақстан Республикасының аумағында электрондық ақша шығару, пайдалану және өтеу қағидаларын, сондай-ақ электрондық ақша эмитенттеріне және электрондық ақша жүйелеріне қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қаулысы // URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014298> (жүгінген күні: 26.02.2025).

⁶ 42 баптың 1 тармағы. Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 26 шілдедегі №11-VI ҚРЗ «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Заңы // URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000011> (жүгінген күні: 25.02.25).

⁷ Платежи через Каспи Минфин РК планирует обложить налогом // URL: <https://inbusiness.kz/ru/last/platezhi-cherez-kaspi-minfin-rk-planiruet-oblozhit-nalogom> (дата обращения: 27.02.2025).

мемлекетіміздің аумағымен шектеледі. Сондықтан электрондық ақшаны пайдалануды әмбебаптандыру олардың дамуының маңызды перспективаларының бірі болып табылады. Бұл олардың мемлекет деңгейінде ауқымды жұмыс істей алатынын білдіреді. Әр түрлі ұйымдар мен елдер арасындағы ынтымақтастықты ұйымдастыру қажет болады, бірақ мұндай шешімнің нәтижесінде электрондық ақша ел экономикасын дамытудың тиімді құралы бола алады [13].

Үнемі болып тұратын электрондық ақшаны қолдану салаларын кеңейту электрондық ақшаның эмиссиясын, қолданылуын, өтелуін айқындайтын

құқықтық қатынастарды құқықтық қамтамасыз етуді дамытуды талап етеді. Зерттелетін объектілердің маңыздылығы мен рөлі күн сайын артып келеді. Сондықтан электрондық ақшаны қолдануды құқықтық реттеудегі олқылықтардың орнын толтыру осы ақшаның құқықтық режимінің ерекшелігін ескеруі тиіс заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу арқылы мүмкін болады. Мақалада қарастырылған «электрондық ақша» терминінің мазмұны заңнаманың ережелерін дұрыс қолдану және оларды іске асыру тетігін анықтау үшін «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Заңда ашылып, кеңейтілуі керек.

Список литературы:

1. Полуосьмак И.А. Правовое регулирование электронных денег в Российской Федерации // International Journal of Humanities and Natural Sciences. 2020. Том 6-3 (45). С. 151-154.
2. Мадыханова К.А., Серикбаева Ж.Д., Чивазова А.З. Электрондық ақша мен қаржылық технологиялардың даму ерекшеліктері // Вестник университета «Туран». 2024. №2(102). 9-24 б.
3. Идрышева С.К. Электронные платежи и электронные деньги: правовые основы и отдельные коллизии в правовом понимании терминов // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. 2021. Т. 17. №1. С. 68-85.
4. Коростелев М.А. Правовой режим электронных денег в гражданском законодательстве. Автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук. М., 2015. 36 с.
5. Лоцилин В.С. Правовая природа электронных денежных средств и структура правоотношений при расчетах с их использованием. Автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук. М., 2013. 28 с.
6. Шимон С.И. О гражданско-правовой природе электронных денег // Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство». 2013. №3(3). Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-grazhdansko-pravovoy-prirode-elektronnyh-deneg?ysclid=m822k11mer438775273> (дата обращения: 25.02.2025)
7. Stetsenko S., Syniavska O., Shelukhin M., Lukash S. Financial and legal regulation of electronic money circulation in developed countries // Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2019. Vol. 22. Special Issue 2. P. 1-6. Available from: https://www.researchgate.net/publication/336716958_financial_and_legal_regulation_of_electronic_money_circulation_in_developed_countries (date of reference: 04.03.2025).
8. Карагусов Ф.С., Баишева Б.Н. О концепции национальных электронных денег в Республике Казахстан. Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39694490 (дата обращения: 27.02.2025).
9. Казанцев В.В. «Электронные деньги» и их правовой статус. Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30464347 (дата обращения: 02.03.2025).
10. Oliveros R., Pacheco L. Protection of Customers' Funds in Electronic Money: a myriad of regulatory approaches. Available from: https://www.bbvaresearch.com/wp-content/uploads/2016/10/Safeguarding-electronicmoneyfunds_en.pdf (date of reference: 05.03.2025).
11. Шавтикова З.А. Электронные деньги: виды, сущность и перспективы развития // Международный научный журнал «Наука через призму времени». 2017. №9. С. 186-190.
12. Всяких М.В., Орлова Н.К. Электронные деньги в системе денежного обращения государства // Инновационная наука. 2015. №6. С. 59-63.
13. Городнова Н.В. Анализ рисков и безопасности системы электронных средств платежа // Экономическая безопасность. 2021. Том 4. №2. С. 401-420.

© Е.Т. Нурмағанбет¹, М.К. Накишева², А.Д. Молдағалиева³, 2026

^{1,2,3} Каспийский университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова, Актау, Казахстан
(e-mail: ¹yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz; ²makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz; ³aigerim.moldagaliyeva@yu.edu.kz)

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: ВЫЗОВЫ, РИСКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ В КОНТЕКСТЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА

Аннотация. Рассмотрение темы правового обеспечения института «электронные деньги» направлено на изучение содержания и применения положений национального законодательства в свете развития цифровизации и появления новых технологий в области осуществления электронных платежей и применения систем их регулирования. Внедрение электронных денег стало возможным на основе разработки международной платежной системы в США и в Европе. Содержание исследуемого института как денежного обязательства, как средства платежа, а также в иных аспектах рассмотрена на основе идей отечественных и зарубежных исследователей в данной области. Авторы статьи поддерживают мнение относительно определения электронных денег как особого вида безналичных денег, на основании чего содержание электронных денег становится более объемным по причине расширения областей их использования. В работе приведены статистические материалы, которые доказывают стабильное увеличение количества проводимых операций с электронными деньгами. Это вызвано развитием цифровизации, информационных технологий, что на настоящее время требует своевременного реагирования посредством формирования и принятия мер безопасности. Вопрос относительно определения участников процесса использования электронных денег также является актуальным, в частности это относится к эмитентам электронных денег, что определяет законность выпуска электронных денег и доверия к ним. Авторы приводят международный опыт государств в части определения эмитента электронных денег, а также положения национального законодательства и состояние по данному вопросу на настоящий момент. В статье проводится анализ положений законодательства в целях выявления неясностей и несоответствий различных нормативных правовых актов друг другу, а также предлагаются пути применения электронных денег для расширения их возможностей. В числе перспектив развития использования изучаемого института определяются расширение участников и сфер применения электронных денег, а также совершенствование механизма защиты данных путем формирования надежных мер безопасности.

Ключевые слова: электронные деньги; безналичные деньги; эмитент; электронные платежные системы; применение; цифровизация.

© Е.Т. Nurmaganbet¹, M.K. Nakisheva², A.D. Moldagalieva³, 2026

^{1,2,3} Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, Aktau, Kazakhstan
(e-mail: ¹yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz; ²makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz; ³aigerim.moldagaliyeva@yu.edu.kz)

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC MONEY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: CHALLENGES, RISKS AND PROSPECTS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF THE FINANCIAL SECTOR

Abstract. Consideration of the topic of legal support for the electronic money Institute is aimed at studying the content and application of the provisions of national legislation in the light of the development of digitalization and the emergence of new technologies in the field of electronic payments and the application of regulatory systems. The introduction of electronic money has become possible based on the development of an international payment system in the United States and Europe. The content of the institute under study as a monetary obligation, as a means of payment, as well as in other aspects is considered based on the ideas of domestic and foreign researchers in this field. The authors of the article support the opinion regarding the definition of electronic money as a special type of non-cash money, on the basis of which the content of electronic money becomes more voluminous due to the expansion of the areas of its use. The paper presents statistical materials that prove a steady increase in the number of transactions with electronic money. This is caused by the development of digitalization and information technology, which currently requires a timely response through the formation and adoption of security measures. The issue of determining the participants in the process of using electronic money is also relevant, in particular, this applies to issuers of electronic money, which determines the legality of issuing electronic money and trust in them. The authors cite the international experience of states in determining the issuer of electronic money, as well as the provisions of national legislation and the current status on this issue. The article analyzes the provisions of legislation in order to identify ambiguities and inconsistencies between various regulatory legal acts, as well as suggests ways to use electronic money to expand its capabilities. Among the prospects for the development of the use of the institution under study are the expansion of participants and areas of application of electronic money, as well as the improvement of the data protection mechanism through the formation of reliable security measures.

Keywords: electronic money; non-cash money; issuer; electronic payment systems; application; digitalization.

References:

1. Poluosmak I.A. Pravovoe regulirovanie elektronnyh deneg v Rossiyskoi Federatsii // International Journal of Humanities and Natural Sciences. 2020. Tom 6-3 (45). S. 151-154.
2. Madyhanova K.A., Serikbaeva Zh.D., Chivazova A.Z. Elektronnyy aksha men karzhylyk tehnologiyalardyn damy erekshelikteri // Vestnik universiteta «Turan». 2024. №2(102). 9-24 b.
3. Idrysheva S.K. Elektronnyye platezhi i elektronnyye dengi: pravovye osnovy i otdelnye kollizii v pravovom ponimaniі terminov // Zhurnal zarubezhnogo zakonodatelstva i sravnitel'nogo pravovedeniya. 2021. T. 17. №1. S. 68-85.
4. Korostelev M.A. Pravovoi rezhim elektronnyh deneg v grazhdanskom zakonodatelstve. Avtoref. diss. na soiskanie uchenoi stepeni kand. yurid. nauk. M., 2015. 36 s.
5. Loshchilin V.S. Pravovaya priroda elektronnyh denezhnyh sredstv i struktura pravootnosheniy pri raschetah s ih ispolzovaniem. Avtoref. diss. na soiskanie uchenoi stepeni kand. yurid. nauk. M., 2013. 28 s.
6. Shimon S.I. O grazhdansko-pravovoi prirode elektronnyh deneg // Elektronnyi nauchnyi zhurnal «Nauka. Obshchestvo. Gosudarstvo». 2013. №3(3). Rezhim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-grazhdansko-pravovoy-prirode-elektronnyh-deneg?ysclid=m822k11mer438775273> (data obrashcheniya: 25.02.2025)
7. Stetsenko S., Syniavska O., Shelukhin M., Lukash S. Financial and legal regulation of electronic money circulation in developed countries // Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2019. Vol. 22. Special Issue 2. P. 1-6/ Available from: https://www.researchgate.net/publication/336716958_financial_and_legal_regulation_of_electronic_money_circulation_in_developed_countries (date of reference: 04.03.2025).
8. Karagusov F.S., Baishева B.N. O kontsepcii natsionalnyh elektronnyh deneg v Respublike Kazakhstan. Rezhim dostupa: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39694490 (data obrashcheniya: 27.02.2025).
9. Kazantsev V.V. «Elektronnyye dengi» i ih pravovoi status. Rezhim dostupa: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30464347 (data obrashcheniya: 02.03.2025).
10. Oliveros R., Pacheco L. Protection of Customers' Funds in Electronic Money: a myriad of regulatory approaches. Available from: https://www.bbvaresearch.com/wp-content/uploads/2016/10/Safeguarding-electronicmoneyfunds_en.pdf (date of reference: 05.03.2025).
11. Shavtikova Z.A. Elektronnyye dengi: vidy, sushchnost i perspektivy razvitiya // Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal «Nauka cherez prizmu vremeni». 2017. №9. S. 186-190.
12. Vsyakih M.V., Orlova N.K. Elektronnyye dengi v sisteme denezhnogo obrashcheniya gosudarstva // Innovatsionnaya nauka. 2015. №6. S. 59-63.
13. Gorodnova N.V. Analiz riskov i bezopasnosti sistemy elektronnyh sredstv platezha // Ekonomicheskaya bezopasnost. 2021. Tom 4. №2. S. 401-420.

Авторлар туралы мәліметтер:

Нұрмағанбет Ермек Талантұлы – хат-хабарларға арналған автор, PhD докторы, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің құқықтану кафедрасының профессоры м.а., 32 шағын ауданы, 130000, Ақтау, Қазақстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-2429>;

E-mail: yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz.

Накишева Махаббат Кенжехановна – PhD докторы, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің құқықтану кафедрасының қауымдастырылған профессоры м.а., 32 шағын ауданы, 130000, Ақтау, Қазақстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2324-8992>;

Scopus Author ID: 55866505300;

E-mail: makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz.

Молдағалиева Айгерим Даулетовна – заң ғылымдарының магистрі, Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің құқықтану кафедрасының оқытушысы, 32 шағын ауданы, 130000, Ақтау, Қазақстан.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3122-9978>;

E-mail: aigerim.moldagalieva@yu.edu.kz.

Алғыс. Авторлар сарапшылық пікірі мен сындарлы көзқарасы үшін рецензенттерге алғыс білдіреді.

Дәйексөз келтіру үшін. Нұрмағанбет Е.Т., Накишева М.К., Молдағалиева А.Д. Қазақстан Республикасындағы электрондық ақшаны құқықтық реттеу: қаржы секторын цифрландыру контекстіндегі сын-қатерлер, тәуекелдер және перспективалар // Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтының Жаршысы. Ғылыми-құқықтық журнал. 2026;81(1): 292-301. DOI – https://doi.org/10.52026/2788-5291_2026_81_1_292.

Авторлардың қосқан үлесі:

Кіріспе, материалдар мен әдістер, талқылау, қорытынды жазған **Е.Т. Нұрмағанбет**. Аннотация, әдебиет, транслитерация және авторлар туралы ақпаратты дайындаған **М.К. Накишева**. Статистикалық деректерді өңдеу, библиографиялық дереккөздерді зерттеуді **А.Д. Молдағалиева** жүргізді.

Мүдделер қақтығысы туралы ақпарат. Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын туралы мәлімдейді.

Қаржыландыру көзі. Авторлар зерттеу жүргізу кезінде қаржыландырудың жоқтығын туралы мәлімдейді.

Мақала редакцияға келіп түсті: 15.03.2025; рецензиялаудан кейін келіп түсті: 03.11.2025; басып шығаруға қабылданды: 31.03.2026.

Авторлар қолжазбаның соңғы нұсқасын оқып, мақұлдады.

Сведения об авторах:

Нурмағанбет Ермек Талантулы – автор для корреспонденции, доктор PhD, и.о. профессора кафедры юриспруденции Каспийского университета технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова, 32 микрорайон, 13000, Актау, Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-2429>;

E-mail: yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz.

Накишева Махаббат Кенжехановна – доктор PhD, и.о. ассоциированного профессора кафедры юриспруденции Каспийского университета технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова, 32 микрорайон, 13000, Актау, Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2324-8992>;

Scopus Author ID: 55866505300;

E-mail: makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz.

Молдағалиева Айгерим Даулетовна – магистр юридических наук, преподаватель кафедры юриспруденции Каспийского университета технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова, 32 микрорайон, 13000, Актау, Казахстан.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3122-9978>;

E-mail: aigerim.moldagaliyeva@yu.edu.kz.

Благодарности. Авторы выражают благодарность рецензентам за экспертное мнение и конструктивный подход.

Для цитирования. Нурмағанбет Е.Т., Накишева М.К., Молдағалиева А.Д. Правовое регулирование электронных денег в Республике Казахстан: вызовы, риски и перспективы в контексте цифровизации финансового сектора // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. Научно-правовой журнал. 2026;81(1): 292-301. DOI – https://doi.org/10.52026/2788-5291_2026_81_1_292.

Вклад авторов:

Введение, материалы и методы, обсуждение, заключение написано **Е.Т. Нурмағанбет**. Аннотацию, литературу, транслитерацию и информацию об авторах подготовила **М.К. Накишева**. Обработку статистических данных, изучение библиографических источников провела **А.Д. Молдағалиева**.

Информация о конфликте интересов. Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов.

Источник финансирования. Авторы заявляют об отсутствии финансирования при проведении исследования.

Статья поступила в редакцию: 15.03.2025; поступила после рецензирования: 03.11.2025; принята в печать: 31.03.2026.

Авторы прочитали и одобрили окончательный вариант рукописи.

Information about authors:

Nurmaganbet Yermek Talantuly – corresponding authors, PhD in Law, professor of the Department of Jurisprudence at the Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, 32 microdistrict, 130000, Aktau, Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-2429>;

E-mail: yermek.nurmaganbet@yu.edu.kz.

Nakisheva Makhabbat Kenzhehanovna – PhD in Law, associate Professor of the Department of Jurisprudence at the Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, 32 microdistrict, 130000, Aktau, Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2324-8992>;

Scopus Author ID: 55866505300;

E-mail: makhabbat.nakisheva@yu.edu.kz.

Moldagalieva Aigerim Dauletovna – master of Law, Lecturer at the Department of Jurisprudence at the Caspian University of Technology and Engineering named after Sh. Yessenov, 32 microdistrict, 130000, Aktau, Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3122-9978>;

E-mail: aigerim.moldagaliyeva@yu.edu.kz.

Acknowledgements. The authors would like to express their gratitude to the reviewers for their expert opinions and constructive feedback.

For citation: Nurmaganbet Y.T., Nakisheva M.K., Moldagalieva A.D. Legal regulation of electronic money in the Republic of Kazakhstan: challenges, risks and prospects in the context of digitalization of the financial sector // Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan. Scientific and legal journal. 2026;81(1): 292-301. DOI – https://doi.org/10.52026/2788-5291_2026_81_1_292.

Contribution of the authors:

Introduction, materials and methods, discussion, conclusion written by **Y.T.Nurmaganbet**. Abstract, literature, transliteration and information about the authors prepared by **M.K.Nakisheva**. In addition, the processing of statistical data, the study of bibliographic sources was carried out by **A.D.Moldagalieva**.

Conflict of interest statement. The authors declares that there is no conflict of interest.

Funding. The authors received no specific funding for this work.

Received: 15.03.2025; revised: 03.11.2025; accepted for publication: 31.03.2026.

The authors have read and approved the final manuscript.